

dr hab. Adam Hołub, prof. UMK
Wydział Nauk o Polityce i Bezpieczeństwie
Uniwersytet Mikołaja Kopernika
W Toruniu

Toruń, 28.11.2024r.

Recenzja

rozprawy doktorskiej P. mgr Danuty Kędziorskiej-Cieszyńskiej pt.: *Kultura polityczna młodzieży w Polsce po roku 2004* (Lublin 2024, ss. 330)

napisanej na Wydziale Politologii i Dziennikarstwa Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, pod kierunkiem P. prof. dr hab. Marii Marczewskiej-Rytko

Wybór tematu i pola badawczego

Zagadnienie kultury politycznej w perspektywie społeczeństwa, które doświadczyło uczestnictwa w przemianie systemowej jest nad wyraz istotnym i wciąż aktualnym problemem badawczym. Zmiana ustroju nie stanowiła jedyne go aspektu transformacji albowiem dotyczyła ona również świadomości, nabycia wiedzy i umiejętności funkcjonowania w warunkach reżimu demokratycznego. Jednym z podstawowych problemów stało się ukształtowanie w polskim społeczeństwie świadomości obywatelskiej, w tym w szczególności wpłynięcie na postawy młodych ludzi, którzy powinni angażować się i aktywnie uczestniczyć w życiu społeczno-politycznym państwa. Z tej perspektywy prowadzenie badań nad kulturą polityczną społeczeństwa polskiego jest bardzo pożądanym kierunkiem. Młodzież odgrywa istotną rolę w aktywizacji w obszarze polityki różnego szczebla. Im bardziej zbliża się ku kulturze uczestniczącej, obywatelskiej, tym bardziej można domniemywać, że w przyszłości będzie tę kulturę reprezentować. Jak słusznie zauważono w rozprawie, kultura polityczna wpływa na jakość demokracji w Polsce (s. 9). Cezura 2004 roku wskazuje, iż badaczka podkreśla doniosłość polskiej akcesji do Unii Europejskiej i potrzebę przeprowadzenia badań nad wpływem przynależności Polski do Unii na świadomość młodych Polaków. Stąd dobór tematu rozprawy należy uznać za właściwy i trafny. Zagadnienie kultury politycznej jest już opisywane w literaturze przedmiotu, w szczególności w odniesieniu do konkretnych grup narodowych, jednakże ujęcie proponowane przez doktorantkę stanowi pewne aktualne novum w nauce.

Założenia badawcze

Założenia metodologiczne prezentowanych w pracy badań omówione zostały we wstępie (s. 8-16). Głównym celem badawczym wskazanym w dysertacji jest analiza kultury politycznej młodzieży w Polsce po roku 2004 (s. 10) Doktorantka wyznaczyła zakres czasowy, którego dotyczą jej badania na lata 2004 – 2021. O ile data akcesji Polski do Unii Europejskiej jest oczywistym wyborem przy tak sformułowanym temacie, to wydaje się, że właściwszą cezurą zamykającą interesujący doktorantkę okres byłby rok 2020, który zdecydowanie charakteryzował się aktywnością młodych ludzi uczestniczących w protestach wobec orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego dotyczącego ograniczenia możliwości przerywania ciąży. Należy zauważyć, że orzeczenie to zostało opublikowane już 2021 roku. W tym też roku,

jak wskazano w rozprawie doszło do intensyfikacji działań na polskiej scenie politycznej (s. 10).

Należy także odnieść się do wyznaczonej do badań grupy młodzieży tj. wieku lat 18-25 oraz 18-29. Zdaniem recenzenta wystarczyło wskazać jeden przedział wiekowy np. 18-29. Należy jednak zauważyć, że zarówno w materii naukowej jak i legalnym definiowaniu grupy społecznej młodzieży spotykamy podział 18-25 i 18-29. Istotne dla badań nad młodzieżą jest to, iż brak jest jednolitej, ogólnie przyjętej definicji tej grupy społecznej, na co wskazano w recenzowanej pracy (s. 271).

Trafnie wskazano pięć głównych problemów badawczych związanych z obszarem prowadzonych badań. Do problemów tych zaliczono: „Młodzież jako grupa społeczna. Uwarunkowania kultury politycznej młodzieży w Polsce. Wzorce Unii Europejskiej w procesie rozwoju kultury politycznej młodzieży w Polsce. Komponenty kultury politycznej młodzieży w Polsce”. Z wyznaczonych problemów badawczych wynikają szczegółowe pytania badawcze: 1. W jaki sposób definiowane jest pojęcie „kultura polityczna”? 2. Jakie wyróżnia się typy i modele kultury politycznej? 3. Jakie są funkcje kultury politycznej? 4. Jak definiowana jest młodzież? 5. W jakim stopniu uwarunkowania społeczno-ekonomiczne wpływają na stan kultury politycznej młodzieży w Polsce? 6. Czy Unia Europejska prowadzi aktywną politykę młodzieżową w zakresie podnoszenia świadomości Obywatelskiej? 7. Czy działania profrekwencyjne Unii Europejskiej, kierowane do młodego elektoratu przynoszą rezultaty? 8. Jak kształtowały się preferencje polityczne młodzieży po wejściu Polski do Unii Europejskiej? 9. Czy po akcesji Polski do Unii Europejskiej frekwencja wyborcza młodzieży w Polsce wzrosła?” (s. 10-11)

W toku badań prezentowanych w rozprawie zweryfikowano sformułowane wcześniej główne założenia: „1. Kultura polityczna młodzieży w Polsce po roku 2004 spełnia warunek uznania jej za kulturę obywatelską. 2. Socjalizacja wtórna odgrywa ważną rolę w kształtowaniu kultury politycznej młodzieży w Polsce. 3. Akcesja Polski do Unii Europejskiej wpłynęła na stan kultury politycznej młodzieży w Polsce”.

Przyjęto w badaniach stosowanie metod charakterystycznych dla nauk społecznych: komparatystyczną, analizy systemowej, instytucjonalno-prawnej, decyzyjnej, genetycznej i logograficznej oraz statystyczną, monograficzną i analizy treści. Jednocześnie uzasadniono stosowanie każdej z metod. Należy zauważyć, że podjęty temat badań implikuje zastosowanie wielu metod badawczych, co również zostało uzasadnione w recenzowanej pracy (s. 12-13). Można było pokusić się o zastosowanie obserwacji uczestniczącej, korzystając z zaangażowania i aktywności samej badaczki.

Przyjęte założenia badawcze wynikają ze wskazanego obszaru badawczego i charakteryzują się w całości korelacją i spójnością. W pracy wykorzystano grafiki, tabele, wykresy. Wykorzystano obszerną bibliografię, szczególnie dotyczącą rozdziałów o charakterze teoretyczno-definicyjnym (akty prawne unijne i krajowe, dokumenty instytucji, monografie, artykuły naukowe i publicystyczne a także netografię). Metodykę omówienia i przedstawienia założeń badawczych można uznać za trafną i odpowiednią. Wskazano wyczerpująco konieczność stosowania określonych metod i technik badawczych.

Struktura pracy i zawartość merytoryczna

W recenzowanej pracy wyodrębniono pięć rozdziałów, wstęp oraz zakończenie. Podstawowa kategoria w prezentowanych badaniach „kultura polityczna” jest definiowana w pierwszym rozdziale recenzowanej pracy, w którym badaczka ukazuje koncepcje zarówno Gabriela Almonda, Sidneya Verby i Bighama Powella, jak i pozostałych badaczy, w tym polskich. W rozdziale pierwszym wprowadzone zostaje także pojęcie „socjalizacji politycznej” wraz z analizą proponowanych jego definicji. Ukazując typy i modele kultury politycznej oparto się na analizie dotychczasowego dorobku w tym zakresie, wskazując na elementy zbieżne i różnice w ujmowaniu typologii kategorii kultura polityczna. Nieodzownym elementem opisu kultury politycznej jest ukazana problematyka funkcji kultury politycznej. Dywagacje dotyczące zagadnień z pierwszego rozdziału kończy jego syntetyczne podsumowanie. Trafnie wskazano, że kultura polityczna „zawsze ma wpływ na kształt systemu politycznego” (s. 55) Należy także wskazać, że w pracy na podstawie wywodu z pierwszego rozdziału zdefiniowano „kulturę polityczną”, która to definicja posłużyła jako podstawa do dalszych analiz i badań dotyczących tego pojęcia. Wskazano także optymalną według doktorantki, typologię proponowaną przez Jana Garlickiego.

W rozdziale drugim „Młodzież jako grupa społeczna” podjęto próbę ustalenia spójnej definicji „młodzieży”, co przy wielości ujmowania tej grupy społecznej stwarza duże problemy. Można nadmienić, że pojęcie „młodociany” nie jest związane wyłącznie z językiem potocznym lecz dotyczy legalnego definiowania tej osoby (Kodeks pracy art. 190, par. 1; Kodeks karny art. 115, par. 10). Wskazano tu na szereg ujęć pojęcia „młodzież” oraz na różne ujmowanie wieku „młodzieżowego”. W rozdziale wyjaśniono zastosowanie kategorii 18-25 lat oraz 18-29 lat, jako grup badawczych (s. 74, 76). Ukazano tu także grupę młodzieży w odniesieniu do ogólnej struktury demograficznej społeczeństwa polskiego. Interesującym uzupełnieniem rozdziału jest podrozdział poświęcony omówieniu badań społecznych dotyczących młodzieży. Rozdział kończy jego podsumowanie, w którym wskazano na trudności definicyjne prezentując jednocześnie proponowane ujmowanie kategorii młodzieży (s. 90).

Interesującym rozdziałem, poświęconym społeczeństwu polskiemu, a w szczególności uwarunkowaniom kultury politycznej młodzieży w Polsce, jest rozdział trzeci „Uwarunkowania kultury politycznej młodzieży w Polsce”. Omawiając uwarunkowania historyczne wskazano, iż szlachta stanowiła jedynie 12-13 procent ogółu społeczeństwa (s. 101). Można odnieść wrażenie, że oceny sytuacji sprzed kilku wieków dokonano z perspektywy obecnej. Warto wskazać, nie wdając się w szczegółowe analizy, że w ówczesnej Europie nie był to najniższy wskaźnik osób mogących aktywizować się w obszarze polityki (prawo wyborcze). Słusznie zauważono, że społeczeństwo polskie nie miało kiedy przyswoić sobie zasad demokratycznego państwa prawnego (s. 103). Warto jednak wspomnieć, że społeczeństwo miało okazję do przyspieszonego i krótkiego „kursu” aktywności społeczno-politycznej okresu Solidarności. Istotne są także omówione uwarunkowania społeczno-ekonomiczne (wiek, płeć, wykształcenie i zamożność, miejsce zamieszkania, poziom religijności, zakorzenienie w społeczności lokalnej, sytuacje nadzwyczajne, dostęp do informacji). Warto także zwrócić uwagę, że łączenie wysokiego wykształcenia z zamożnością (s.108) powinno być jednak poddane szczegółowszym badaniom. Szerzej omówiono uwarunkowania prawnopolityczne w aspekcie ich zmiany oraz skutków, jakie te zmiany

przynosiły. Istotne są również omówione uwarunkowania osobowościowe. W podsumowaniu rozdziału wskazano na wpływ wspomnianych uwarunkowań na aktywność młodzieży w sferze polityki akcentując także wpływ zmian na aktywność kobiet w tym obszarze (s. 124)

Koncepcji aktywnego obywatela, jako wzorca promowanego w Unii Europejskiej poświęcono rozdział czwarty „Wzorce Unii Europejskiej w procesie rozwoju kultury politycznej młodzieży w Polsce. Skupiono się szczególnie na zagadnieniu statusu młodego obywatela UE i działaniach skierowanych ku tej grupie społecznej. Wskazano i omówiono podstawowe potencjalne i gwarantowane możliwości płaszczyzny aktywności obywateli, do których zaliczono: petycje, konsultacje, dostęp do informacji, przemieszczanie się, uczestnictwo w wyborach i procesie legislacyjnym (s. 140-155). Interesującym aspektem tego rozdziału jest ukazanie możliwości i narzędzi służących UE kształtowaniu świadomości obywatelskiej poprzez odpowiednio ukierunkowaną edukację (s. 156). Scharakteryzowano konkretne projekty skierowane do młodzieży (m.in. Młodzież w działaniu, Szkoła-Ambasador, Erasmus/Erasmus+). Istotnym zagadnieniem z perspektywy badań opisywanych w recenzowanym tekście jest część dotycząca młodzieży w Polsce jako odbiorców polityki unijnej. Wskazano i omówiono strategie i programy UE, a także konkretne kampanie społeczne w zakresie budowania kultury politycznej odpowiadającej reżimowi demokratycznemu.

W rozdziale piątym „Komponenty kultury politycznej młodzieży w Polsce” dokonano analizy stanu świadomości oraz zachowań młodzieży polskiej w sferze społeczno-politycznej. Analizie poddano preferencje polityczne młodzieży z pozycjonowaniem ich na osi lewica-prawica, a także postawy wobec konkretnych partii politycznych w Polsce. Rozdział ten zawiera również omówienie konkretnych badań, których celem było wskazanie roli i znaczenia wstąpienia Polski do Unii Europejskiej dla poziomu aktywności społeczno-politycznej młodzieży. Istotną kategorią omówioną w tej części pracy jest świadomość polityczna. Analizie poddano partycypację wyborczą obywateli ze wskazaniem udziału w wyborach młodzieży na tle ogółu Polaków.

Ważnym zagadnieniem badawczym było podjęcie problemu uczestnictwa młodych ludzi w rywalizacji wyborczej ze szczególnym uwzględnieniem wyborów bezpośrednich na urzędy wójtów, burmistrzów i prezydentów miast. Wykazano, iż grupa młodych kandydatów w nikłym stopniu uzyskała wyniki dające im możliwość objęcia powyższych stanowisk, co jest dość cenną informacją w aspekcie badań nad świadomością społeczno-polityczną Polaków. Paradoksalnie jednak, wniosek ten wysnuła badaczka, która sama jako osoba młoda, piastuje urząd wójta.

Interesującym efektem badań jest negatywna weryfikacja hipotezy zakładającej, że po akcesji Polski do Unii Europejskiej kultura polityczna młodzieży będzie odpowiadała modelowi kultury obywatelskiej. Uznano w wyniku przeprowadzonych badań, że młodzież nie reprezentuje tego typu kultury politycznej (s. 274). Jednocześnie jednak, uznano że można stwierdzić, iż po akcesji do UE młodzież wykazuje większą świadomość i aktywność w sferze polityki, co potwierdza trzecią hipotezę. Ponadto potwierdzono istotność socjalizacji wtórnej w kreowaniu kultury politycznej.

Postulatem wyrażonym w zakończeniu recenzowanej pracy jest potrzeba kontynuowania badań nad kulturą polityczną w dynamicznie zmieniającej się rzeczywistości, „szczególnie po 2020 roku” (s. 275).

116

Forma edytorska

Praca jest napisana starannie. W treści pracy dostrzeżono jedynie drobne błędy korektorskie dotyczące braku znaków (s. 81, 88)

Konkluzja

Przekazana do recenzji rozprawa doktorska wskazuje na przemyślany i odpowiedni przebieg procesu badawczego. Praca mieści się w obszarze dyscypliny nauki o polityce i administracji. Wskazuje na opanowanie ogólnej wiedzy teoretycznej kandydatki w dyscyplinie nauk o bezpieczeństwie i administracji. W szczególności rozdziały teoretyczne wykazują bardzo dobre opanowanie ogólnej wiedzy z zakresu dyscypliny nauk o polityce i administracji. Praca jest obficie opatrzona bibliografią, w tym obcojęzyczną. W treści rozprawy widoczne jest odpowiednie zastosowanie przyjętych metod badawczych. Znajomość empirii dotyczącej badanego problemu widoczny jest w treści rozdziału dotyczącego projektów i programów aktywizujących polską młodzież.

Rozprawa doktorska wskazuje na umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Ponadto rozprawa doktorska stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, dotyczącego znaczenia akcesji Polski do UE w 2004 roku dla kultury politycznej młodzieży w Polsce.

Wobec powyższego wnoszę o dopuszczenie P. mgr Danuty Kędziorskiej-Cieszyńskiej do dalszego procedowania przewodu doktorskiego.

